

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Zeker voor psychotherapeuten die werken met psychotische patiënten en houden van geschiedenis, is dit werk aan te bevelen. De implicaties ervan voor de dagelijkse psychoanalytische praktijk zijn beperkt.

De schijn (bewegingen) van het brein

Bespreking van

Mark Kinet & Ariane Bazan (red.) (2010). *Psychoanalyse en neurowetenschap — De geest in de machine*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant. ISBN 978 90 441 2712 6, 261 pp., € 29,50

JOS DE KROON

In zijn *Naissance de la clinique* voert Michel Foucault de beroemde Franse anatoom Xavier Bichat uit het eind van de achttiende eeuw op om hem te laten zeggen dat alle bevindingen en overwegingen aan het ziekbed een tasten in het duister zijn (Foucault 1963). Pas wanneer de patiënt dood is, laat het lichaam de anatoom toe de waarheid omtrent de ziekte te achterhalen. De dood als brenger van de waarheid. De waarheid ligt blijkbaar verscholen in de dode materie. In onze tijd ligt dat heel anders, want wij kunnen bij leven het functionele lichaam in kaart brengen. Wij zien (dis)functionele onderdelen van het lichaam op kleurrijke beelden terwijl het hart klopt en het brein zoemt. Wij hebben vandaag de dood niet meer nodig om de waarheid van het lichaam te achterhalen. Maar welke waarheid zien wij wanneer we het werkende brein bestuderen?

Psychoanalyse en neurowetenschap doet verslag van de stand van zaken omtrent breinverkenningen in een psychoanalytisch perspectief. Alle auteurs zijn psychoanalyticus of psychoanalytisch *angehauchte* wetenschapper. Een groot aantal van hen volgt de

stroming in de huidige psychoanalyse om *neuroscience* te verbinden met de psychoanalyse, een bedrijvigheid die wel wordt aangeduid met ‘neuropsychoanalyse’. Een minderheid is daarentegen kritisch en wijst op de onmogelijkheid van deze onderneming.

Vanwaar de enorme belangstelling van deze betekeniszoekers naar de hardware van ons bestaan? Wil men het vroeger — en later verworpen — ideaal van Freud evenaren? Wil men grond onder de voeten voelen in het psychoanalytische moeras? Is het de laatste stuip trekking van een zieltogende psychoanalyse?

De onvoorwaardelijke interesse voor het subject wordt ingeruild voor of althans vermengd met een onbedaarlijke hang naar objectivisme. Het lijkt erop dat de psychoanalyse erbij wil horen en daarmee verraad pleegt aan haar hermeneutische oriëntatie. Zij heeft haar revolutionaire elan ingewisseld voor brave burgerlijkheid en een politiek correct sciëntisme. Nog even en wij gaan meedoen met de gedragstherapeuten om het impliciete geheugen wat anders te conditioneren.

Dit boek laat toch een wat andere tendens zien. Het laat alle nieuwigheden op het gebied van de *neuroscience* de revue passerend om ze vervolgens tegen het licht van de psychoanalyse te houden door bijvoorbeeld psychoanalytische aannames en hypothesen bevestigd te zien in neurowetenschappelijk onderzoek. Het onbewuste en de verdringing krijgen pas recht van bestaan wanneer zij hun basis vinden in neurale netwerken, zo lijkt het. Voorstanders van de neuropsychoanalyse verwachten dat deze nieuwe tak van wetenschap een overkoepelende theorie levert die de harde neurowetenschappen integreert met de subjectieve ervaring die de psychoanalyse bestudeert. Herhaalde malen wordt in het boek de waarschuwing geuit dat de psychoanalyse niet zomaar kan worden herleid tot de neurowetenschappen. Vanwaar dan toch ‘ineens’ die meer dan normale belangstelling voor alles wat met *neuroscience* heeft te

maken? Kan de psychoanalyse dan niet zonder die 'harde kant' bestaan? Wordt onze praktijkvoering anders wanneer we alle fMRI-plaatjes van de hersenen in ons hoofd hebben? Ik denk het niet. In de *talking cure* blijft het woord centraal staan. En of het centrum van Broca nou direct in de buurt van de amygdala ligt of juist niet, zal daar niet veel aan afdoen. Alle pogingen tot *Aufhebung* van de tegenstelling tussen lichaam en geest ten spijt, blijft de kloof tussen beide goed zichtbaar. In de bijdrage van Patrick Luyten e.a. vond ik dat het meest opvallend; na een uitgebreide uiteenzetting over neuronale systemen werd ineens overgegaan op een beschrijving van de kliniek. Voor mij zat er geen enkele verbinding tussen het eerste en het tweede deel, maar ik had wel het gevoel dat de zon ging schijnen, dat wel.

Er moet mij nog iets van het hart. Ondanks alle waarschuwingen tegen onverantwoord reductionisme in het boek is de tendens in sommige bijdragen (Shevrin, Nicolai, Luyten en Oppenheim) wel erg deterministisch. De meest gefundeerde bijdrage met een pleidooi voor een dialoog tussen psychoanalyse en neurowetenschappen is van de hand van een filosoof, Gertrudis Van de Vijver. De grootste indruk heeft de bijdrage van de van huis uit biologe Ariane Bazan op mij gemaakt. Zij heeft de mogelijkheden en begrenzingen van een interactie tussen psychoanalyse en *neuroscience* op een voortreffelijke wijze verwoord. Voor mij persoonlijk was deze tekst een epifanie.

Literatuur

FOUCAULT, M. (1963). *Naissance de la clinique — Une archéologie du regard médical*. Parijs: Presses Universitaires de France.

De eindige en de oneindige analyse in relationeel perspectief

Bespreking van

Jill Salberg (red.) (2010). *Good enough endings — Breaks, interruptions, and terminations from contemporary relational perspectives*. New York/Hove: Routledge. ISBN 978 0 415 99453 8, 318 pp., £ 22,99

MARC HEBBRECHT

Tot op heden beschikken psychoanalytici nog niet over een richtinggevend paradigma voor het beëindigen van de behandeling. De grondtekst van Freud is natuurlijk wel bekend, namelijk *De eindige en de oneindige analyse*, die hij schreef kort voor zijn dood, maar die levert ons weinig houvast bij de actuele psychoanalytische praktijk. Een boek dat dit thema systematisch onderzoekt is dan ook zeer welkom.

Of men psychoanalyse beschouwt als een behandeling dan wel als een ervaring, maakt veel verschil uit voor het beëindigen. Het verdwijnen van symptomen is geen voldoende reden om de behandeling te beëindigen; de vlucht in de genezing is ons bekend. Er is meer nodig! De overdrachtsneurose dient voldoende doorgewerkt te zijn, ook de negatieve en de moederlijke overdracht verdienen aandacht (dit was de kritiek van Ferenczi ten aanzien van Freud). In de beginperiode van de psychoanalyse werd de nadruk gelegd op het opheffen van de infantiele amnesie, het verzwakken van de afweer, het verbreden van het egofunctioneren, het verzachten van een streng superego en het kunnen waarnemen van de analyticus als een reëel persoon. Later zag men in dat iemand pas klaar is om te stoppen wanneer de zelfanalytische functie ontwikkeld is. Het stellen van een einddatum brengt de analyse soms weer in beweging. Dit kan gepaard gaan met een crisis, wan-